

визвольну революційну організацію (НВРО, липень 1944 р.) і в цілому позитивно оцінюють її розв'язання у контексті монолітності національно-визвольного руху. По-шосте, історики зазначають, що незважаючи на адекватну реаліям зміну та еволюцію тактики боротьби націоналістичне підпілля, відділи УПА до кінця 1944 року понесли важкі втрати.

Отже, вітчизняні науковці суголосні в позиції, що значні втрати насамперед в лавах УПА змусили керівництво українського національно-визвольного руху в листопаді 1944 року дати тверезу оцінку досвіду та урокам десятимісячної боротьби. У переліку окреслених заходів подальшої боротьби І. Патриляк визначає наступні: націоналістичне підпілля мало втримати позиції та здійснити реорганізацію усіх структурних ланок; скоротити кількість реферантур та зробити мережу ОУН(б) більш мобільною; українська повстанська армія мала відмовитися від регулярно-військових дій та остаточно перейти до діяльності партизансько-диверсійними методами [3, с. 434].

Література

1. Лисенко О.Є. Самостійницький рух у 1944 р. В кн.: *Організація український націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси* / Дзьобак В.В., Ільющин І.І., Касьянов Г.В. та ін. Відп. ред. Кульчицький С.В. НАН України; Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2005. С. 321-326.

2. Макаруч С. Радянські методи боротьби з ОУН і УПА 1944-1945 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2004. Вип. 11. С. 210.

3. Патриляк І. *«Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939-1960 роках*. Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2012. С. 426, 434.

УДК 341(043.2)

Цюрупа М.В., д. філос. н., професор,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського,
м. Київ, Україна

УКРАЇНЬКА ГУМАНІТАРНА ТРАДИЦІЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВА ВІЙНИ ЯК ФАКТОР ПЕРЕМОГИ У ВІЙНІ ПРОТИ РФ

Довгоочікувана перемога України над рашистами стане знаковою подією ХХІ століття, бо це уособлена перемога демократії та незламності вільного народу проти тоталітаризму, його антилюдяної філософії знищення етносу із тисячолітньою гуманітарною традицією, це поразка

агресору, який нехтував приписами міжнародного гуманітарного права та намагався використовувати «зброю права» (*Lawfare*).

Війни завжди були нещастям та стражданням тисяч і мільйонів, тому цивілізоване людство намагалось хоча б мінімально унормувати стихію жорстокості, цей «загальний стан безправ'я та насильства» за Гегелем.

Це питання формально вважалось більш-менш вирішеним тільки у міжнародно-правовому відношенні з прийняттям Женевських Конвенцій 1949 р. та додаткових Протоколів (1977 р.), де у текстах біля 20 статей мовиться про надання дітям особливої протекції, проте вирішення (імплементация) цих статей не переведене у практичну площину. Доречною буде згадка щодо відповіді Конфуція спантеличеному учневі відносно того, що таке «людяність». Вчитель Кун Фу Цзи сказав: «Це коли важко говорити», бо діяти ще важче, ніж говорити.

Міжнародні угоди та Протоколи другої половини XIX – XX століть мають універсальний характер, так Додаткові Протоколи 1977 р. підписали більш ніж 190 країн світу, серед них Україна. Вони «сплавили» у вимоги «загальнолюдської совісті та моралі» національно-культурні надбання в галузі права війни. У підвалинах ставлення до самої жорстокої війни захисники українського народу виходили із Христової заповіді «Нікого не кривдьте» з особливо бережним ставленням до дітей – жертв війни. За рік війни 2022-2023 рр. вбито більше 700 українських дітей, тисячі депортовані у ворожу країну, інші примусово проходять військовий вишкіл для боротьби зі своєю Батьківщиною.

Вояки росіяни, багато з яких не мають права на статус комбатанта як терористи та злочинці, поведінкою на полі бою, яка здавна до появи правових норм регулювалась традиціями: щадити поранених і хворих, не знущатись з полонених, не руйнувати монастирів і храмів, не воювати проти жінок і дітей, начебто заперечують тезу, що «притаманним» людині, або «природним» для людства, є гуманізм.

Важкий етап визвольної боротьби вже проти відкритої, не прикритої ніякими доводами політики агресії рф з небаченою раніше жорстокістю ще раз продемонстрував міцність моральних устоїв українського народу та його захисників. Російські полонені, міжнародні місії, спостерігачі не заангажованих гуманітарних інституцій відмічають гуманне ставлення українців до вояків ворожої армії, які склали зброю та відмовились воювати проти сусідньої країни, з якою їх пов'язував «Великий» договір про дружбу.

Перемога у війні залежить від багатьох очевидних факторів: матеріально-технічних, морально-психологічних, суто військових, та не очевидних, до яких американськими аналітиками віднесено правовий механізм зміни мирного світового порядку. Мовиться про використання закону і права у якості зброї.

Lawfare відносно новий термін, який демонструє, як росія використовувала ідеї та настанови міжнародного права у поєднанні з ідеологічними та воєнними операціями. Вона досить досвідчена у використанні міжнародного права для розширення своєї влади, як зауважила Крісті Бартман, викладач публічного права в Державному університеті Боулінг-Грін. Формальна «концепція законності нападу», якщо не сама термінологія, то виправдання дій використовувалася в Радянському Союзі задовго до того, як цей термін став відомим».

Перекресливши юридичні кордони, росія звинувачувала США у агресії проти В'єтнаму та водночас здійснювала агресивні напади у Афганістані та Сирії, прикривалась точно не визначеними кордонами «міжнародної допомоги за проханням законних урядів».

Свавільна інтерпретація міжнародного права у поєднанні із софістичною пропагандою та звинувачення інших країн у неправомірних діях – от брудна юридична зброя рф. Коли Німеччина здійснила напад на Польщу у 1939 р., СРСР оголосив ту «державою, яка розпалася» та окупував «власну» частку Польщі, а надалі прийшов час оголошення «самооборони Ленінграду» та «прохання уряду Фінляндії» для початку агресивного нападу на північного сусіда. Ця країна небезпідставно намагається вступити у Альянс НАТО.

Найновітніший правовий, вірніше, безправний випадок – референдуми на окупованих територіях, навіть не областях України 2022 року з метою приєднання їх до й так безмежної євро-азійської території. Користуючись не точно встановленим правовим статусом Північного полюсу, відбуваються посягання на включення цих просторів знов-таки до московії. Водночас вже у 2015 році слідчий комітет рф видав «Білу книгу» із фальсифікованими «злочинами» українських вояків в ОРДЛО для наступальних дій на міжнародне гуманітарне право.

Українська гуманітарна традиція була заснована на особливому захисті жінок, дітей, полонених. Війни на Україні, як характеризував їх український воєнний теоретик і відчайдушний вояка М. Колодзінський (мав прізвисько – Гузар), хоча й набували тотального характеру та в них брали участь разом з військом народне ополчення, старики, жінки й діти, але проблема дітей-комбатантів та дітей-полонених ніколи не поставала перед українською воєнною теорією та практикою. Причому правило не вдаватись до помочі дітей в бою існувало і у татарському війську у XII-XV століттях. Проте на окупованих територіях з 2014 року чинились вбивства дітей, рекрутування їх у лави ворожих сил.

Звертає на себе увагу передбачення українських мислителів-гуманістів щодо зростання страждань дітей у війнах нового століття. Публікації на цю тему «Діти і війна» (Київ, 2015 р.) почали з'являтися лише у другій половині XX століття, коли в повну силу проявились такі

феномени як масова примусова мобілізація дітей у повстанські армії, використання дітей-комбатантів у «людських хвилях» в атаках, «новий геноцид» - вбивство дітей дітьми. При звільненні Куп'янська українські військові виявили розстріляних 22 осіб у автоколоні цивільних, з них вбитих 13 дітей та вагітну жінку, а у братських могилах Бучі, Куп'янська, Ізюму, Маріуполя серед звірски замучених навмисно більше 90% були цивільні всіх вікових категорій та діти, починаючи від немовлят.

Українська міжнародно-правова гуманітарна традиція відома в світі та набула такого авторитету, що українці - миротворці є бажаний контингент у самих складних конфліктогенних регіонах, починаючи з республік колишньої Югославії та завершуючи небезпечними точками ДР Конго, Ліберії, Іраку.

Отже для перемоги у нас є додаткові сили – правові кордони справедливої боротьби за незалежність, протидія російським спробам використовувати «зброю закону», вшанування та розвиток вітчизняної гуманітарної традиції.

Навіть на самому високому рівні нашого суспільства словами Верховного Головнокомандуючого, Президента України В. Зеленського було рішуче заявлено, що «ми не втратили людяності», а книга біографії генерала В. Залужного видавництва «Віват» також названа символічно «Залізний генерал. Уроки людяності».

УДК 340.132.6-054 (043.2)

Череватюк В.Б., к.і.н., доцент,
Осадченко І.В., здобувачка вищої освіти
другого (магістерського) рівня,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна... Це страшне для всіх поколінь слово не лише увійшло в наш щоденний лексикон, а й змусило згуртуватися, усвідомити важливість єдності і підтримки. З початком війни мільйони людей вимушені були залишити свої домівки і шукати прихисток у більш безпечних регіонах України. Для великої кількості наших громадян це вже було повторення ситуації 2014 року, коли РФ анексувала Крим та частину Луганської та Донецької областей. У цьому контексті захист прав внутрішньо переміщених осіб набуває сьогодні особливої актуальності. Закономірно, що першим важливим кроком на цьому шляху стало законодавче забезпечення такого захисту. Цьому передувало активна наукова дискусія